

Зрілість

ІСТОРІЯ ВТРАЧЕНОЇ ДИТИНИ

1

Із жовтня 1976 року і до мого повернення до Неаполя в 1979-му я уникала будь-яких контактів із Лілою. Але це було нелегко. Вона майже відразу знову спробувала силоміць увійти в моє життя, а я не зважала на неї, ледь витримувала її та мучилася через це. Хоч вона поводитися так, ніби намагалася підтримати мене у складний життєвий період, я не могла забути ту зневагу, з якою вона поставилася до мене раніше.

Зараз я вважаю, що якби йшлося лише про образу («Ти дурепа!» — кричала вона у слухавку, коли я повідомила про Ніно, а раніше такого не траплялося, *ні разу* вона не розмовляла зі мною так!), то я б швидко заспокоїлася. Однак мене вразило не те образливе слово, а згадка про Деде та Ельзу. «Подумай про своїх доньок!» — дорікала вона мені. І спершу я не звернула на ті слова особливої уваги. Але з ча-

сом вони набули вагомішого значення, і я часто їх згадувала. Ліла ніколи не виявляла анінайменшого інтересу до Деде та Ельзи, напевне, навіть імен їхніх не пам'ятала. Щоразу, коли я у телефонних розмовах згадувала про якийсь їхній гарний вчинок, Ліла мене перебивала і починала розмову про інше. А коли вперше побачила дітей у домі Марчелло Солари, то лише кинула на них байдужий погляд і промовила кілька загальних фраз. Не похвалила їх за гарне вбрання й охайні зачіски, за розважливість і розум, які дівчатка демонстрували під час розмови попри юний вік. Це ж я їх народила, я їх виховала, вони були частиною мене, її давньої подруги! Могла б віддати належне моїй материнській гордості — хай не через любов до мене, але хоча б із чемності! Однак вона не вдалася навіть до притаманної їй доброзичливої іронії, просто лишилася до них байдужою. Лише тепер — звісно, через ревності, бо я забрала в неї Ніно! — Ліла згадала про дівчаток і вирішила довести мені, яка я погана мати, адже заради власного щастя ладна зробити їх нещасними. Варто було про це подумати, як мене охоплювала лють. Хіба сама Ліла думала про Дженнаро, коли покинула Стефано, коли залишала малого на сусідку, а сама йшла на фабрику, коли відсилала його до мене, ніби збувала з рук?! Нехай мені було за що дорікнути, але я значно краща мати, ніж вона!

2

Отакі думки охоплювали мене в ті роки, ставши із часом звичними. Здавалося, що Ліла, кинувши ту підступну фразу, стала адвокатом Деде й Ельзи, а я щоразу, коли ставила свої інтереси вище за їхні, почувалася зобов'язаною доводити їй, що все гаразд. Але то були лише мої вигадки, викликані внутрішнім станом. Що насправді вона думала про мою поведінку як матері — я не знаю. Лише вона сама зможе розповісти

правду, якщо дійсно зуміє проникнути до цього довжелезного ланцюга зі слів й переписати мій текст: уміло вставити ті ланки, яких не вистачає, і непомітно відчепити інші, щоб розказати про мене більше, ніж я хотіла би й аніж у мене вийшло. Я сподіваюся на її втручання, сподіваюся від самого початку, коли взялася описувати нашу історію. Але мені треба дописати її до самого кінця, перш ніж віддати Лілі на редагування. Якщо зробити це зараз, то далі справа точно не піде. Я пишу вже дуже довго і втомилася. За всім тим хаосом років, життєвими подіями — важливими і незначними, — почуттями й переживаннями мені дедалі важче не втратити основну нитку розповіді. Тому я час від часу або швидко перескакую через події власного життя, щоб зосередитися на Лілі та купі труднощів, які вона зазвичай тягла за собою, або — ще гірше! — більше зупиняюся на своєму житті лише тому, що про нього мені легше пишеться. Але треба вибратися з цього розпуття. Не слід рушати першим шляхом, адже, зважаючи на особливість наших із Лілою стосунків (я можу дістатися до неї тільки через себе), це призведе до того, що, менше описуючи власне життя, я і про Лілу розповідатиму менше. Та не можна йти і другим шляхом. Ясно, що вона тільки тішитиметься, якщо я писатиму про власний досвід. «Ану, — сказала б вона, — розкажи нам, який поворот зробило твоє життя! Кому яке діло до мого? Зізнайся, що й тебе воно не цікавить!» І додала б: «Я лише зайва закарлючка, аж ніяк не гідна твоїх книжок! Годі, Лену, про мене! Ніхто не розповідає про помилки!»

То що ж мені робити? Знову погодитися з нею? Прийняти факт, що бути дорослим означає більше не показувати себе, навчитися ховатися, аж до зникнення? Визнати, що з плином часу мені стає відомо про Лілу дедалі менше?

Цього ранку я намагаюся перебороти втому і всідаюся за письмовий стіл. Тепер, коли я майже дійшла до найболючішої частини нашої історії, хочу досягти необхідної рівноваги

у розповіді про себе і Лілу — рівноваги, якої мені за ціле життя так і не вдалося віднайти бодай у самій собі.

3

Про перебування у Монпельє я пам'ятаю все, за винятком самого міста, наче я там узагалі ніколи не була. Окрім готелю й величній лекційній залі, де відбувалася наукова конференція Ніно, можу згадати лише вітряну осінь і блакитне небо з білими хмаринками. А от назва міста — Монпельє — викарбувалася в пам'яті з багатьох причин як сигнал до втечі. Я вже бувала за кордоном — у Парижі з Франко, і тоді мене збуджувала власна сміливість. Мені здавалося, що мій світ завжди обмежуватиметься нашим районом і Неаполем, а все решта — то лише короткий епізод, коли я можу побути такою, якою ніколи не стану. І саме Монпельє, хоч це і не таке чудове місто, як Париж, змусило мене відчувати, що межі стерто, а я сама ніби розростаюся. Уже сам факт перебування в тому місті був для мене доказом, що район, Неаполь, Піза, Флоренція, Мілан, сама Італія — то тільки окремі уламки світу, і я правильно робила, що більше не зосереджувалася лише на них. У Монпельє я усвідомила свою недалекоглядність і недолугість мови, якою говорила й писала. У Монпельє мені стало очевидним, як жалюгідно у тридцять два роки обмежуватися роллю дружини та матері. І протягом усіх тих сповнених кохання днів я вперше відчула, як звільняюся від тягара умовностей, пов'язаних із моїм походженням, здобутих під час успішного навчання та в результаті мого життєвого вибору, насамперед одруження. Там я усвідомила причини своєї давньої втіхи від того, як побачила власну книжку перекладеною іншими мовами, а також причини невдоволення, що для неї знайшлося так мало читачів в Італії. Перетнути кордони, наблизитися до інших

культур, відкрити для себе недовговічність того, що раніше видавалося сталим, — то було чудове почуття! Те, що Ліла ніколи не виїздила за межі Неаполя і навіть життя в Сан-Джованні-а-Тедуччо наганяло на неї страх (я й раніше вважала це доволі суперечливим вибором, хоч вона завжди переконувала мене в протилежному), тепер здавалося мені ознакою розумової обмеженості. Я ніби подумки відповідала їй образою на образу. *То ти гадаєш, що помилилася щодо мене? Та ні, дороженька, це я помилялася щодо тебе! Ти так і сидітимеш на одному місці, поглядаючи на вантажівки, що мчать повз тебе по трасі!*

Дні пролітали, мов одна мить. Організатори конференції наперед забронювали для Ніно одномісний номер у готелі, і оскільки я занадто пізно виявила бажання поїхати разом з ним, поміняти його на двомісний не вдалося. Ми жили в окремих номерах, але щовечора після душі я перевдягалася для сну, нишком ішла до нього, і моє серце ледь не вискакувало з грудей від хвилювання. Ми спали разом, притиснувшись одне до одного так міцно, ніби боялися, що якась ворожа сила розлучить нас уві сні. Уранці замовляли собі сніданок у ліжко, насолоджувалися тією розкішшю, яку бачили лише у фільмах, реготали як божевільні і почувалися щасливими. Удень я йшла разом із ним до зали конференції, і хоч лектори цілісінький день зачитували десятки сторінок таким нудним тоном, що самі ледь не засинали, мені подобалося там бути. Я всідалася поруч, намагаючись не заважати. Ніно дуже уважно слухав усі доповіді, робив нотатки, інколи нашіптував мені на вушко якісь іронічні коментарі та любовні словечка. Обідали й вечеряли ми разом з юрбою вчених із іноземними прізвищами, що приїхали сюди з усіх куточків світу та спілкувалися різними мовами. Звичайно, академіки-світила сиділи за окремим столом, а ми всідалися за довгим загальним, призначеним для молодших учених. Мене вразила поведінка Ніно як під час роботи, так і в ресторані. Як же

він відрізнявся від того студента, яким я колись його знала, від того молодика, що захищав мене в міланській книгарні майже десять років тому! Він позбувся категоричного тону, тактовно долав академічні бар'єри, уміло зав'язував дружні стосунки з серйозним, але водночас приязним виразом обличчям. Звертався до співрозмовників то англійською (відмінною), то французькою (гарною) і дотепно починав розмову, висловлюючись ясно та підтверджуючи свою любов до цифр. Я так ним пишалася! За кілька годин він у всіх викликав симпатію, і його постійно гукали то з одного боку, то з іншого.

Лише раз він несподівано змінився, якраз напередодні свого виступу. Став похмурим і роздратованим, його охопила тривога. Почав критикувати промову, яку сам підготував, постійно повторював, що писати йому завжди вдавалося значно гірше за мене, злився, що йому забракло часу, щоб як слід попрацювати над текстом. Я почувалася винною: то наш роман відволік його від роботи? Намагалася заспокоїти: обіймала, цілувала, умовляла почитати мені уривки. Він читав, і мене розчулював той вигляд переляканого школяра. Доповідь здалася мені не менш нудною, аніж виступи його колег, але я все одно його похвалила, і він заспокоївся. Наступного ранку він виступив з таким запалом, що наприкінці йому тепло плескали в долоні. За вечерею один відомий академік, американець, запросив його сісти поруч. Я зосталася сама, але не образилася. Коли я сиділа разом із Ніно, то ніколи ні з ким не спілкувалася. А залишившись сама, була змушена викручуватися зі своєю ламаною французькою й швидко познайомилася з парою із Парижа. Вони сподобалися мені тим, що, як стало відомо за кілька хвилин, їхня історія була схожа на нашу. Обоє вважали, що шлюб — то задушливий суспільний інститут, обоє не без болю покинули своїх партнерів і дітей, однак мали щасливий вигляд. Чоловік на ім'я Огюстен був віком під п'ятдесят років, мав червоне обличчя, жвавві блакитні очі й довгі світлі вуса. Жінці, яку

звали Коломба, було ледь за тридцять: брюнетка з коротким волоссям, тонкими рисами обличчя й густо нафарбованими очима й губами; вона володіла особливою чарівною грацією. Розмовляла я більше з Коломбою, яка виховувала семирічного сина.

— Моїй донечці сім виповниться за кілька місяців, — сказала я, — але вона цього року вже піде до другого класу, така розумниця!

— А мій — дуже жвавий та вигадник!

— Як він сприйняв розлучення?

— Добре.

— Анітрішечки не засмутився?

— Ну, діти не такі затуркані, як ми, вони значно гнучкіші.

Вона кілька разів повторила про гнучкість, а тому в мене склалося враження, що вона сама себе заспокоювала. Насамкінець додала:

— У наших колах розлучення батьків — це доволі звична справа, і діти знають, що таке може статися.

Але щойно я почала казати, що не знаю розлучених жінок, окрім однієї подруги, як вона раптом змінила тему й почала нарікати на сина: у школі кажуть, що він здібний, але повільний і недисциплінований. Мене дуже вразив той суворий тон, яким вона говорила про хлопчика, — майже з ненавистю, наче він так поведився їй на зло. Це мене стривожило. Її супутник, схоже, це помітив, бо втрутився в розмову й почав розхвалювати своїх синів — одному виповнилося чотирнадцять, а другому вісімнадцять — і жартома заявив, що обидва подобаються як юнкам, так і дорослим жінкам. Коли повернувся Ніно, чоловіки — а особливо Огюстен! — взялися критикувати більшість доповідачів. Коломба охоче підтримала розмову, але її грайливий тон був удаваним. Оте пащекування швидко встановило дружнє взаєморозуміння між трьома. Огюстен тільки те й робив, що пив і говорив, а його подруга весело хихотіла щоразу, як Ніно вдавалося встави-

ти хоча б кілька слів. Вони запропонували поїхати разом з ними автомобілем до Парижа.

Розмови про дітей, оте запрошення, на яке ми не відповіли ані згодою, ані відмовою, повернули мене з небес на землю. До того я теж постійно згадувала про Деде, Ельзу й П'єтро, але так, ніби вони застигли в якомусь паралельному світі — за обіднім столом у Флоренції, чи перед телевізором, чи в ліжках. Несподівано між моїм та їхніми світами знову виник зв'язок. Я усвідомила, що наше перебування в Монпельє наближається до кінця, що нам з Ніно хочеш-не-хочеш, а доведеться повернутися додому й вирішувати щось із подружнім життям: мені — до Флоренції, йому — до Неаполя. Мені раптом дуже захотілося обняти донечок, відчуті їх поруч. Я цілих п'ять днів нічого про них не чула, і від усвідомлення цього мене аж занудило, а серце охопила нестерпна туга. Мене лякало не майбутнє загалом, бо тоді воно видавалося нерозривно пов'язаним із Ніно. Мене лякали ті години, які доведеться пережити вже завтра чи післязавтра. Я не змогла втриматися, і хоча вже була майже північ (ну то й що, адже П'єтро все одно ще не спить?!), наважилася зателефонувати додому.

Зробити це виявилось нелегко, але після тривалого очікування нас таки з'єднали.

— Алло! — промовила я.

Повторила:

— Алло?!

Я знала, що П'єтро мене чує, звернулася до нього на ім'я:

— П'єтро, це я, Елена... як там дівчатка?

Зв'язок перервався. Я зачекала кілька хвилин, потім попросила телефоністку з'єднати нас іще раз. Я була готова дзвонити цілу ніч, але цього разу П'єтро відповів:

— Чого тобі?

— Скажи, як там дівчатка.

— Сплять.

— Знаю. Але як вони?